

... și în cadrul unei tehnici de lucru, care să se bazeze pe cunoașterea și utilizarea unor mijloace specifice, care să permită realizarea unei cunoașteri sistematice și complete a obiectelor studiate, precum și a relațiilor dintre ele, în condiții de lucru și de observare, care să permită obținerea unor rezultate precoci și exacte.

COMPLEMENTARITATEA FUNCȚIILOR RURAL-URBANE ÎN CONDIȚIILE DEZVOLTĂRII SOCIALISTE A ROMÂNIEI

Conf. dr. Vasile Miftode

Lector dr. Anton Carpinschi

Universitatea „Al. I. Cuza” — Iași

Dezvoltarea multilaterală a socialismului în România implică o serie de mutații în structura socială, în relațiile de producție, în raportul dintre munca fizică și cea intelectuală, în condițiile de muncă și viață de la sat și de la oraș. „Pentru a asigura în continuare o perspectivă clară a dezvoltării economico-sociale a țării, — se arată în Raportul C.C. al P.C.R. prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al XII-lea al partidului — apare necesar ca în cursul viitorului cincinal să se elaboreze Programul partidului pînă în anul 2000 sau 2010”¹, program ce va trasa direcțiile consolidării societății sociale multilateral dezvoltate, care să permită trecerea treptată la înfăptuirea principiilor comuniste de muncă și viață în țara noastră.

Dinamismul și complexitatea acestor procese sociale impun realizarea unor investigații sociologice care să permită să fie cunoscute cât mai bine, modelate și prospectate, fenomenele și problemele sociale, aflate în curs de desfășurare în România. Aceste investigații care vizează prospectiva dezvoltării sociale — pornind de la planurile și direcțiile stabilite de factorii decizionali ai societății — trebuie să-și aducă o contribuție directă la elaborarea soluțiilor adecvate și eficiente de dezvoltare economică, de sistematizare teritorială sau de modernizare rurală și urbană. Racordarea planurilor de cercetare științifică la planurile dezvoltării generale a societății constituie o regulă metodologică esențială a investigațiilor sociologice și totodată o garanție a eficienței lor practice.

În acest sens principalele sarcini și direcții de cercetare ale sociologiei rural-urbane din România decurg din planurile dezvoltării economico-sociale stabilite la Congresul al XII-lea al P.C.R. Potrivit acestor planuri de dezvoltare în deceniul 1981—1990 „Un deosebit accent se va pune pe încheierea procesului de organizare și sistematizare a teritoriului, a orașelor și comunelor, pe apropierea tot mai mare a condițiilor de muncă și viață de la oraș și sat. De asemenea, un obiectiv important îl va constitui eliminarea deosebirilor esențiale între munca fizică și intelectuală, ca rezultat al generalizării mecanizării complexe și automatizării în toate

¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român*. București, Edit. politică, 1979, p. 54—55.

ramurile, al ridicării nivelului de pregătire tehnică și culturală al oamenilor muncii, toți cetățenii urmând să aibă cel puțin pregătire liceală”².

★

Înscriindu-ne pe linia acestui efort teoretico-metodologic și practic, desfășurat de sociologia românească actuală și pornind de la planurile urbanizării și modernizării localităților țării noastre, de la *necesitatea conservării valorilor specifice ruralului românesc și a funcționalității lui în condițiile contemporane*, inclusiv de la experiența mondială în legătură cu destinul ruralului, avansăm cîteva elemente în vederea elaborării unui *model prospectiv asupra complementarității și interfuncționalității „spațiilor sociale” rurale și urbane* în condițiile României socialiste și în condițiile asemănătoare din alte țări și din alte zone ale lumii. În acest sens avem în vedere un model societal sistemnic, în care evidențiem : 1. sistemul *ecosocial*; 2. sistemul *biosocial* și 3. sistemul *tehnosocial*. Este vorba, deci, de o abordare sistemic-societală a proceselor „metabolismului” rural-urban și ale complementarității funcționale a localităților rurale și urbane.

De altfel, una din problemele cu care se confruntă astăzi atât cercetătorii din domeniul științelor sociale, cât și factorii de decizie o constituie *elaborarea modelelor optime de dezvoltare societală* pentru sate și orașe, care să transforme și să înnoiască „spațiul social” și, totodată, să conserve elemente viabile din vechile structuri și modele socio-culturale, de la cele ecologice la cele comportamentale.

Structurăm această problematică în două demersuri principale :

I. Analiza teoretică a „continuumului rural-urban”, a complementarității și interfuncționalității „spațiilor sociale” rurale și urbane în condițiile societății contemporane.

II. Evidențierea unor elemente pentru *un model zonal* al „continuumului rural-urban”, pe exemplul zonei „Iași-Bahlui”, România și sublinierea funcțiilor complementare ale unor sate și orașe din această parte a țării.

III. Corelațiile și interdependențele fenomenelor sociale cu spațiul natural ecosistemic, precum și apariția a noi „spații sociale” (economice, politice, culturale), generate de procesele socio-umane, ne conduce la *conceptul sociologic de spațiu social* și la necesitatea operaționalizării lui, ca o condiție a înțelegерii și analizei raporturilor dintre sat și oraș. Mecanismul de descifrare a acestor raporturi îl constituie — într-o primă etapă — identificarea *noilor funcții rural-urbane*, în primul rînd a complementarității acestora, a interfuncționalității ruralului și urbanului³. Această operație e dificilă — cel puțin pentru România și alte țări în curs de dezvoltare — întrucât procesele socio-economice care se află la baza urbanizării, a modernizării satelor și, în general, la baza constituirii, structurării și — mai ales — restrucțurării raporturilor dintre sat și oraș se află în plină desfășurare. Altfel spus, stabilirea și cristalizarea unor noi raporturi rural-urbane nu pot avea loc decât pe baza constituirii și maturizării unor noi structuri socio-economice, ceea ce în cazul României înseamnă făurirea deplină a

² Ibidem, p. 55.

³ A se vedea studiul nostru *Funcții noi ale relației rural-urban*, „Era socialistă”, nr. 18, 20 septembrie 1979.

societății socialiste multilateral dezvoltate. Cu toate că relațiile socialiste de producție s-au generalizat în toate sectoarele și în toate domeniile vieții socio-economice din țara noastră, între sat și oraș există încă deosebiri importante, atât în ceea ce privește eficiența muncii, utilizarea maximă a populației active, progresul tehnic, modernizarea vieții sociale etc., cit și în ceea ce privește nivelul de trai, de cultură și civilizație. Deși au fost parcuse importante etape, procesul de omogenizare socială este departe de a fi încheiat, fiind de o mare complexitate și profunzime.

Controversele pe tema evoluției „spațiului social”, a raporturilor dintre rural și urban, îndeosebi pe tema „destinului satelor” sunt de natură să demonstreze „actualitatea” problemelor și „stadiul incipient” al rezolvării lor — pe de o parte și dificultățile pe care le întâmplină factorii decizionali ai societății în găsirea și „alegerea” soluțiilor — pe de altă parte. Este evident faptul că aceste soluții ca și direcțiile de evoluție a raporturilor rural-urbane sunt funcție de natura societății, de caracterul raporturilor economice de producție. Cu toate acestea, problema funcțiilor rural-urbane, a destinului satelor în decenile viitoare, de pildă, nu este numai o problemă a „satului socialist” sau a „satului capitalist”, ci și o problemă care privește evoluția *societății rurale contemporane* în ansamblul ei⁴.

★

Emile Durkheim este unul dintre primii sociologi care au ridicat problema spațiului social, indiferent de raporturile lui cu spațiul fizic⁵. M. Halbwachs a dezvoltat, de asemenea, ideea spațiului social, arătând că există mai multe spații subsumate acestuia („spațiul economic”, „spațiul politic”, „spațiul religios” etc.), intrucât toate activitățile sociale sunt „creatoare de spațiu”⁶. De aici, necesitatea amenajării și organizării multilaterale (*multifuncționale*) a spațiului social, din unghiul diferitelor activități sociale, și, respectiv, al diferitelor sociologii de ramură. Termenul de *spațiu sociocultural* introdus de Pitirim Sorokin desemna un spațiu deosebit de cel geografic format din „universul semnificațiilor” — din limbaj, știință, artă, etică, drept, poziție familială, cetățenie, statut politic etc.⁷ Potrivit concepției lui L. von Wiese *spațiul social* se delimită prin caracteristici principale de *spațiul fizic*, raporturile sociale desfășurindu-se într-un spațiu specific, calitativ diferit de ceea ce desemnăm de regulă, în limbajul comun, prin noțiunea de spațiu (fizic, geografic etc.). Două persoane aflate în aceeași cameră (în același spațiu fizic), de pildă, pot fi situate „la mare distanță” socială, psihică, culturală etc., ele aparținând deci unor spații sociale diferite⁸. P. M. Chombart de Lauwe prezintă, la rîndul lui, spațiul social ca un *spațiu multidimensional*, sau ca reflectare a complexității civilizației umane. Felul în care oamenii percep și își reprezintă lumea înconjурătoare, obiectele amplasate în spațiu, corespunde concepției lor despre lume și sistemului lor axiologic⁹.

⁴ V. Miftode, A. Carpinschi, *La dynamique de l'urbanisation et de la modernisation dans une perspective de „l'espace social”*, în „Revue roumaine de sciences sociales”, Sociologie, tome 22, 1978, p. 91—108.

⁵ Emile Durkheim, *Les formes élémentaires de la vie religieuse*, Paris, 1912.

⁶ M. Halbwachs, *Morphologie sociale*, Paris, 1938.

⁷ P. Sorokin, *Sociocultural Causality, Space, Time*, Russell, New York, 1943.

⁸ L. von Wiese, *System der allgemeine Soziologie*, München, 1933, ed. a II-a.

⁹ P. H. Chombart de Lauwe, *Des hommes et des villes*, Paris, Payot, 1965.

Practica științifică și viața socială au pus în evidență și alte dimensiuni ale „spațiului social” — din perspectiva „dinamicii de grup” și a „cimpului socio-efectiv” (Kurt Lewin), din perspectiva „acțiunii sociale” (Talcott Parsons), a „spațiului de comunicație-informare” (K. Deutsch), a tipurilor comportamentale (Bales) etc.

În ciuda diversității acestor teorii și puncte de vedere, pot fi identificate cîteva elemente definitorii ale „spațiului social”:

1. Orice fenomen social presupune o anumită „geograficitate” sau spațialitate, desfășurîndu-se într-un anumit ecosistem;

2. În afara „spațiului ecosistemic”, dar corelat cu acesta, fenomenele sociale presupun și posedă „spații specifice” de natură diferită — demografic, tehnic, economic, politic, cultural și afectiv;

3. Ordinarea societală a acestor elemente, în baza raporturilor dintre *ecosistem*, *environ* și *ambiant* și conform teoriei sistemelor ierarhizate asupra relațiilor dintre *infrastructură*, *structură* și *suprastructură* socială, ne arată că : a. există un *spațiu social al infrastructurii*, considerat ca *environ*, constituit prin corelațiile și interinfluențele ecosistemului (mediului natural), sistemului biosocial-demografic și sistemului tehno-social și care se prezintă ca un *spațiu al intersecțiilor* dintre *mediul fizic*, natural, *factorul demografic* și *baza tehnico-materială* a societății ; b. există un *spațiu social al structurii*, al bazei economice, deci un spațiu al relațiilor sociale de producție, reproducție, consum și repartiție ; c. există un *spațiu social al suprastructurii*, pe care-l asimilăm cu *ambientul*. Acesta corespunde, în esență, sistemului politic și cultural, fiind o proiecție socio-politică și culturală, istorică și axiologică a celorlalte spații — a infrastructurii (*environului*) și a structurii (bazei economice).

4. Astfel înțeles, la interferența ecosistemului și sistemului societal, *spațiul social*, în calitate de complex de relații între *infrastructură*, *structură* și *suprastructură*, devine o „unitate de viață” un concept global care, stînd la baza metateoriei ekisticiei — centrată pe conceptul de „așezare umană”¹⁰, exprimă un model specific de analiză și înțelegere a evoluției societății contemporane, un deziderat și o *aspirație spre sinteză* și interdisciplinaritate științifică.

Oferind o bază ontică și epistemică legitimă, comună ruralului și urbanului, complementarității și interfuncționalității acestora, „spațiul social” nu trebuie însă privit ca o entitate omogenă, uniformă. Dimpotrivă, el cunoaște semnificative și puternice diferențieri și structuri. Una dintre cele mai importante, din perspectiva studiului nostru, este toemai *struc-turarea funcțional-tipologică* după tipul de așezare — urbană sau rurală. Adoptind punctul de vedere conform căruia structura spațiului social este constituită din *macrostructura socială* (structura de clasă) și din *microstruc-tura socială* (structura funcțional-tipologică, structura pe grupe de ocu-pații, pe vîrstă, pe sexe etc) ne apare evident faptul că structura funcțional-tipologică intregește perspectiva asupra „spațiului social”, în unitatea și diversitatea lui. Macrostructura este determinantă, ea oferind fiecărui tip de spațiu social specificitatea și valoarea de *macromodel economico-social*. Microstructura socială, strins corelată și determinată de macrostruc-

¹⁰ C. A. Doxiadis, *Ekistica. An Introduction to the Science of Human Settlements*, London, 1968.

tura socială, oferă noi dimensiuni interpretative în analiza și explicarea spațiilor sociale.

Distincția funcțional-tipologică dintre rural și urban, fundamentală din perspectivă istorică și evidentă din punctul de vedere practic—infrastructural și ambiental—, ne permite să concepem „spațiul social” ca pe o *unitate dialectică, contradictione*, a două medii sociale—ruralul și urbanul—diferite, axiologic și ecologic delimitate, procesuale, multideterminate și intercondiționate. Transformările și fenomenele apărute în ultimele decenii, atât în societățile dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare, au adus elemente noi în „peisajul social” contemporan, impunindu-se o revizuire a concepțiilor binomice asupra spațiului social și o reconsiderare a raporturilor tradiționale dintre sat și oraș.

Atât ruralul, cât și urbanul contemporan nu mai pot fi concepute ca realități sociale statice, autonome, întrucât — în planul diferențelor funcțional-tipologice — cele două medii sociale cunosc o rapidă evoluție și o puternică restructurare a influențelor lor reciproce. Nota specifică a acestui proces social o constituie, din unghiul de vedere al relațiilor rural-urbane, o *anumită „specializare” funcțională a diferitelor tipuri de așezări umane* (sate-dormitor, sate de vacanță, sate dominant agricole, sate de munte dominant turistice, târguri, „orașe agricole”, zone suburbane sau peri-urbane etc.) care nu poate să nu-și pună amprenta pe configurația „spațiului social”. Dihotomia sat-oraș se prezintă, în acest cadru teoretico-practic, ca o formă depășită, incapabilă să satisfacă realitățile contemporane și cu atât mai puțin pe cele viitoare.

Destructurarea vechiului „cîmp funcțional” rural-urban și integrarea noilor funcții ale așezărilor sociale în sisteme organice, pe deplin constituite, se înscriu ca procese definitorii într-o perspectivă socială, punând în lumină noile tendințe de evoluție a relațiilor rural-urbane — *complementaritatea funcțiilor și adâncirea interfuncționalităților* în ansamblul vieții sociale, între sate și orașe. Viața demonstrează că orașul nu poate satisface *toate cerințele și exigențele* personalității umane (cel puțin orașul în sensul actual al termenului) întrucât — prin natura sa, prin poziția spațială, prin caracteristicile ecologice etc. — nu poate îndeplini ansamblul funcțiilor socio-economice și culturale. Nici satul, la rîndul său, nu poate constitui — în condițiile contemporane — un mediu unic de viață, pe deplin satisfăcător omului.

Se constituie astfel o nouă dialectică rural-urbană, expresie a impactului puternicelor transformări economice, științifice-tehnice și, nu în ultimul rînd, a celor culturale, educaționale, a mentalităților, a aspirațiilor și a concepțiilor privind nivelul și modul de viață.

Ca și raporturile și funcțiile rural-urbane ele sunt puternic influențate și, în ultimă instanță, determinante de relațiile economice de producție dominante într-o societate dată.

Constituirea continuumului rural-urban și dezvoltarea funcțiilor complementare ale satelor și orașelor din România sunt favorizate de relațiile socialiste de producție care s-au statornicit și generalizat în toate domeniile vieții sociale din țara noastră. O evoluție asemănătoare o are „spațiul social” din celelalte țări socialiste, unde au fost eliminate — ca și la noi — vechile raporturi de subordonare dintre sat și oraș și au fost stabilite raporturi de colaborare și coordonare a activităților și funcțiilor

lor. Operațional, din punct de vedere tehnic, înțelegerea și realizarea acestui spațiu social poate favoriza *dezvoltarea echilibrată, armonioasă, atât a urbanului cât și a ruralului*. „Continuumul rural-urban” trebuie conceput ca un model polonomic de evaluare aproximativă a unei evoluții care, plecind de la modernizarea polarelor — ruralul și urbanul —, implică co-existența formelor noi, suburbane și periurbane. „Continuumul rural-urban” trebuie situat pe orizontală valorilor sociale și nu pe verticală, căci subordonarea satului de către oraș este o situație depășită, înlocuită prin raporturi de coordonare, opoziția rural-urbană cedind locul complementarității funcționale”¹¹.

O asemenea orientare a dezvoltării rural-urbane — spre complementaritatea funcțională — se integrează dinamicii de ansamblu a societății noastre din România socialistă și constituie o soluție optimă de valorificare și integrare — în noile modele de dezvoltare — a elementelor tradiționale viabile și a particularităților ruralului românesc. Complementaritatea funcțională rural-urbană satisfacă pe deplin, în același timp, și exigările dezvoltării „în profil teritorial”, ale amplasării raționale, echitabile, a principalelor mijloace de producție, bază a creșterii nivelului de viață, de cultură și civilizație în toate localitățile și zonele țării.

O asemenea soluție, a complementarității funcțiilor în cadrul „continuumului rural-urban”, se justifică și prin faptul că *dezvoltarea socială și personalitatea umană sunt prea complexe pentru a putea fi reduse la un singur „cadru de viață”* — cel de tip urban, cum se preconizează în unele lucrări științifice sociologice și în unele soluții practice —, la o unică formă de așezare umană — orașul. Așa cum societatea și personalitatea își află rațiunea și sensul în devenirea lor multidimensionată, tot astfel și mediile lor de existență, care le reprezintă în toată bogăția aspectelor lor, își află împlinirea în conceperea și construcția lor căt mai variată, pe axul orizontal al continuumului rural-urban. Această perspectivă de analiză presupune o *dezvoltare echilibrată, echitabilă și specifică a tuturor tipurilor funcționale de „spații sociale”* — urbane, rurale, suburbane, periurbane, rur-urbane etc. — paralel cu *acțiunile de dezafectare sau comasare a localităților mici*, a satelor de tip răsfrirat, lipsite de perspective de dezvoltare în viitor, ineficiente economic și socio-cultural.

II. În cazul în care ne punem problema elaborării unui model zonal (sau subzonal) de dezvoltare economico-socială nu putem evita aspectele teoretice și metodologice menționate mai sus, îndeosebi cele ce privesc raportul dintre rural și urban, funcțiile lor specifice, destinul satului etc. Oricit de importante și bogate vor fi datele concrete, de teren, de care dispunem la un moment dat în vederea elaborării unui model de dezvoltare, totdeauna suntem nevoiți să ne întoarcem la „teoria problemei” și să trasăm cadrul *teoretico-conceptual* care să ne ghideze investigația.

O analizăorică de sumară a societății contemporane, inclusiv a ritmurilor și tendințelor de dezvoltare și evoluție a ruralului și a urbanu-

¹¹ V. Mifode, A. Carpinschi, *La dynamique de l'urbanisation et de la modernisation dans une prospective de l'espace social*, „Revue roumaine de sciences sociales”, Sociologie, tome 22, 1978, p. 95.

lui, demonstrează că *ruralul constituie nu numai o realitate actuală*, viabilă, a zilelor noastre, ci și *o realitate prospectivă*, a societății viitoare, chemată să îndeplinească funcții complementare vitale, alături de urban, în deceniile și — probabil — în secolele următoare.

Problema care preocupa, în fapt, factorii de decizie ai societății noastre, în România, o constituie nu atât transformarea satelor în orașe, ci ridicarea lor la nivele superioare de viață economică, de cultură și civilizație, adică *omogenizarea socială*, înlăturarea marilor decalaje care mai există între unele sate și orașe, între unele „segmente” ale ruralului și „spațiul urban”, decalaje moștenite de la vechile orînduirile sociale. În raport cu acest obiectiv major, transformarea unor sate în orașe (obiectivă și necesară în unele zone ale României, datorită slabiei rețele de așezări de tip urban) constituie *numai una* din căile de dezvoltare a „spațiului social” contemporan, de omogenizare socială, alături de *calea modernizării „în limita ruralului”*. Există și exemple în acest sens, localități rurale moderne ai căror locuitori nu mai resimt „mirajul orașului”, cu un nivel de viață „urban” și care în plus — în raport cu cîtădini — se bucură de avantajele mediului ecologic al satelor, calitativ superior mediului ecologic al orașelor.

Alegerea unui *model de dezvoltare* și, mai concret, alegerea unei *soluții optime* pe care trebuie să o adopte un organ de decizie *într-un caz concret* prezintă, astfel, atît implicații practice, cît și teoretice, care diferă în raport cu sistemul de referință (județ, subzonă sau microzonă județeană, comună, sat etc.). Soluțiile sunt foarte diferite urmînd condițiile concrete dintr-o zonă sau alta:

1. *la nivel județean* întîlnim trei cazuri posibile : a. județe cu o rețea slabă de centre urbane (de pildă Iași, Botoșani, Vaslui), în care soluțiile adoptate trebuie să vizeze transformarea unor sate și centre rurale în orașe sau centre urbane, pentru echilibrarea raportului rural-urban ; b. județe cu o rețea medie, relativ echilibrată, de centre urbane (de pildă Brașov, Timișoara, Sibiu, Ploiești, Arad, chiar Suceava, în care soluțiile adoptate vor avea în vedere mai ales întărirea sau consolidarea raporturilor dintre cele două rețele de localități — rurale sau urbane —, urmînd *calea modernizării* atît a vechilor orașe, cît și a localităților sătești și, în parte — potrivit cerințelor din anumite subzone — calea orășenirăii unor centre rurale ; c. județe cu o rețea densă, am putea spune „excedentară”, de centre urbane (situație ipotetică, intrucît în mod practic în România nu există asemenea zone urbanizate). Soluțiile adoptate într-un județ sau altul trebuie, în mod necesar, să pornească de la un asemenea diagnostic — destul de general, dar indispensabil — asupra rețelelor rural-urbane ;
2. *la nivel subzonal sau microzonal* se impune să avem în vedere structura economico-socială a Consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste, baza dezvoltării localităților din „spațiul social” respectiv, natura activităților, ponderea sectoarelor de muncă (agricol, industrial, terțiar-servicii), actuala rețea de așezări umane etc., în funcție de care subzona poate fi *agricolă*, *agro-industrială* (dominant agricolă), *industrial-agricolă* (dominant industrială), *agroterziară* etc. și, respectiv, *rurală*, dominant rurală, *rural-urbană* etc. Independent de un asemenea diagnostic, *echilibrul rural-urban* trebuie asigurat atît la nivel societal și județean, cît și la nivel subzonal și microzonal, fapt care impune o analiză de ansam-

blu a funcțiilor actuale și, mai ales, a funcțiilor pe care zona respectivă și fiecare localitate componentă va trebui să le îndeplinească în viitor. „Perspectivele locale” de dezvoltare (ale unei anumite localități) trebuie subordonate și corelate cu perspectivele zonei respective;

3. la nivelul comunelor și al satelor impactul teoriei asupra soluțiilor și acțiunilor practice este mult mai puternic decât în cazul celorlalte sisteme sociale (județ, zonă). Direcțiile de evoluție în viitor sunt puternic delimitate — *ordăsenizare* (în sensul actual al termenului) sau *modernizare* (dezvoltare „în limitele ruralului”) — și își pun amprenta în mod hotărîtor și semnificativ pe întreaga evoluție a „spațiului social”, în ansamblul „dialogului”, confruntării și „metabolismului” rural-urban. În ultimă instanță sunt vizate, funcțiile ruralului și ale urbanului, îndeosebi *destinul satelor*. Concepția teoretică ce va fi urmată în acest caz va echilibra sau va dezechilibra raporturile dintre rețeaua rurală și rețeaua urbană atât la nivel subzonal și județean, cît și la nivel societal-global.

Paradoxal, viitoarele orașe nu trebuie căutate printre centrele rurale intrate în orbita „zonelor de influență” ale marilor centre urbane, ci printre comunele „mai îndepărtate” de influențele directe ale orașelor, întrucât nu este nevoie de orașe în jurul orașelor. Dimpotrivă, viitoarele orașe trebuie distribuite „în plin spațiu rural”, în zonele cu o slabă rețea urbană, cu un dezechilibru rural-urban. Comunele care nu sunt prevăzute să devină orașe, se vor impune în viitor ca *centre rurale modernizate, aderante puncte nodale ale „spațiului rural”*, din necesitatea de a menține *un echilibru în fața expansiunii rețelei urbane*, trebuind să-și dezvolte funcții specifice și tradițional rurale (aprovisionare cu produse agricole, recrutare și cazare a forței de muncă) și *funcții noi* evidențiate în ultimul timp (de refacere a forței fizice și a capacitatilor intelectuale pentru citadini, funcții terciare, turism, sport, activități culturale specifice, „în aer liber” etc.).

Măsurile luate în România cu privire la reducerea săptămînii de lucru și perspectivele de creștere a bugetului de timp liber în viitor confirmă și întăresc — prin forță pe care o au deciziile factorilor de conducere ai societății — elementele unui *model prospectiv rural-urban*, în care rețeaua urbană trebuie să funcționeze și să coexiste alături de o puternică rețea de centre rurale modernizate, cu *funcții complementare*, specifice, dar *definitorii* pentru configurația societății viitoare, pentru ansamblul „spațiului social”.

Soluția complementarității funcționale rural-urbane este o soluție optimă atât în condițiile actuale, cît și „pe termen lung” întrucât condițiile de dezvoltare și — în egală măsură — opțiunile populației beneficiare sunt foarte variate.

Complementaritatea funcțiilor satelor și orașelor se impune în mod obiectiv și datorită imposibilității practice — cel puțin în etapa actuală — de a transforma toate satele în orașe. Ce perspective întrevedem pentru satele care nu sunt prevăzute să devină orașe? (cel puțin în viitoarele decenii). Evident, aceste localități nu pot fi lăsate în afara transformărilor, omogenizării economico-sociale. Dar cum? În cazul țării noastre apar, între altele, următoarele probleme:

1. *În așteptarea marii industriei*, satele trebuie să-și dezvolte propria economie (inclusiv de tip industrial) la nivel local și în mod specific (secții anexe, secții de prelucrare a produselor agricole, ateliere artizanale sau de prelucrare a diferitelor materii prime locale, servicii turistice etc.);

2. În vederea unei eventuale urbanizări, satele trebuie să-și modernizeze infrastructura, întreaga echipare a teritoriului, trama căilor de acces și trebuie să-și conserve totodată un anumit mediu social specific, o anumită ambiianță ecologică și afectivă, care să le dea posibilitatea să se integreze rapid și deplin într-un anumit sistem de raporturi rural-urbane (interfuncționale și complementare);

3. Înînd seama de pericolul pierderilor valorilor locale, modelele și soluțiile adoptate vor fi cu adevărat optime dacă nu vor omite dimensiunile specificului local — cultural, ecologic, turistic etc. —, opțiunile și aspirațiile factorului uman local, ca „semne” puternice și indicatori principali ai individualității unei populații și în ultimă instanță, ai unor popoare.

Constituirea Consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste oferă o bază adekvată de analiză atât a perspectivelor economice, cit și a celor care privesc direct rețeaua de așezări rurale și urbane. În acest cadru organizatoric, forța de muncă poate fi utilizată mai eficient — prin distribuire și redistribuire echitabilă între CAP-uri, IAS-uri și ferme — iar investițiile pot lua forma unor importante obiective de interes subzonal sau chiar județean, cu o mare productivitate a muncii, comparabilă cu cea de tip industrial. Pentru stabilirea *profilului socio-economic* al fiecărei așezări umane în cadrul unui Consiliu unic agroindustrial (baza obiectivă, materială și cadrul administrativ al unei subzone județene) se impune să „cartografiem” spațiul geografic și social respectiv și să elaborăm :

a. cartograma unităților de producție — CAP-uri, IAS-uri, SMA-uri, ferme, unități de cercetare specializate, secții de mecanizare sau de reparări, asociații economice, secții de industrializare, prelucrare și valorificare a produselor agricole etc. — care reflectă distribuția în teritoriu a acestora (în funcție de „zona de lucru” și de „baza de materii prime”), eventualele avantaje și dezavantaje, funcționalități și disfuncționalități ale acestei distribuții;

b. cartograma localităților rurale și urbane, care reflectă distribuția spațială a așezărilor umane, raporturile dintre acestea și configurația de ansamblu a rețelelor sociale (sătești și orașănești), cu eventualele disordanțe, dezechilibre și disfuncționalități care trebuie avute în vedere în stabilirea modelelor și alegerea soluțiilor optime de dezvoltare în viitor a zonei respective ;

c. modelul spațial al subzonei, obținut prin suprapunerea celor două cartograme (economice și sociale), pentru a vedea în ce măsură amplasarea „locurilor de reședință” (a centrelor rezidențiale) satisfac cerințele amplasării „locurilor de muncă” (a centrelor de producție). Optimizarea acestui model spațial se impune atât din punct de vedere economic, cit și social (în vederea economisirii energiei, a diminuării risipei de timp și de mijloace de transport etc.) ;

d. cartograma funcțiilor, a profilurilor socio-economice corespunzătoare tuturor localităților componente, în raport cu specificul fiecăreia și pornind de la următoarele cerințe : 1. a utilizării eficiente a resurselor locale (naturale, materiale și culturale); 2. a *complementarității funcționale rural-urbane*, atât la nivelul local, al subzonei, cit și la nivelul județean, interjudețean și societal. Se vor avea în vedere, desigur, nu numai funcțiile actuale, ci mai ales cele *de perspectivă*, care urmează a fi îndeplinite, în baza resurselor existente și a tendințelor care se manifestă ;

e. în fine, toate aceste elemente vor ajuta la stabilirea *modelului subzonal de dezvoltare*, prin sinteza și suprapunerea celorlalte reprezentări spațiale pe care le-am menționat inserând cu prioritate rețelele de sate și orașe, profilul și funcțiile fiecareia în parte.

★

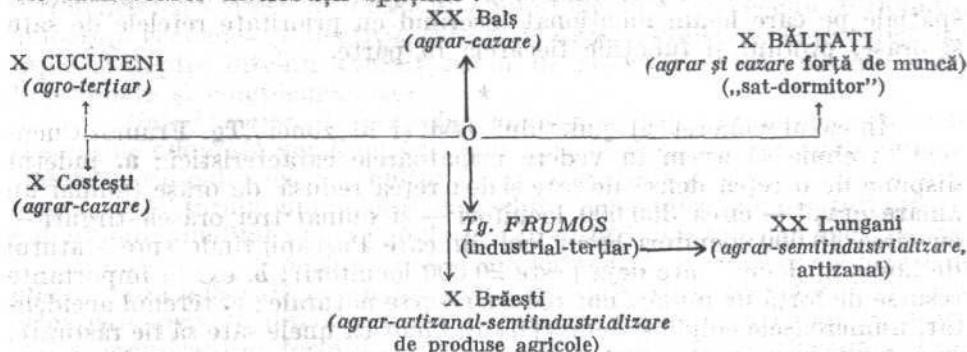
În cazul concret al județului Iași și al zonei „Tg. Frumos-Cucuteni” trebuie să avem în vedere următoarele caracteristici : a. județul dispune de o rețea densă de sate și de o rețea redusă de orașe (numai un „mare oraș” — circa 300 000 locuitori — și numai trei orașele-târguri — cu circa 40 000 locuitori la un loc, din care Pașcanii tind spre statutul de „oraș mijlociu” (are deja peste 20 000 locuitori); b. există importante resurse de forță de muncă dar reduse resurse naturale ; c. terenul accidentat, numeroasele coline și denivelări au făcut ca unele sate să fie răsfirate, impunând importante investiții pentru sistematizarea și modernizarea lor ; d. natalitatea este ridicată, ceea ce asigură și în viitor un potențial demografic și un disponibil de populație activă ; e. județul dispune de importante obiective istorice, culturale și de condiții favorabile pentru dezvoltarea turismului etc.

Pentru extinderea rețelei urbane și pentru diminuarea discrepanțelor dintre rural și urban, în curs de urbanizare-orașenizare se află 10—12 sate și centre rurale din județ (sunt amplasate unități industriale, obiective sociale, culturale, se extinde rețeaua serviciilor pentru populație, se modernizează trama stradală, se construiesc blocuri de locuințe de „tip urban” etc.). Vîtoarele orașe sunt amplasate mai ales în subzonele din sud-estul județului, unde — cu excepția Iașului — nu există nici un alt oraș. Profilul lor este, în bună parte, *complementar*; unele dintre ele vor fi „orașe agricole”, adică își vor menține și își vor dezvolta *funcțiile economice agricole* (în condițiile mecanizării și modernizării culturilor agricole), unele specific rurale, la care se vor adăuga *noi funcții — terțiare, de popularizare și coordonare* a diferitelor activități ale satelor și comunelor înconjurătoare (de pildă centrele *Răducăneni, Podul Iloaiei, Bivolari, Belcești* etc.) ; altele vor deveni „orașe agro-industriale”, „agro-terțiare” (Cotnari, Ruginoasa) sau „centre turistice” (Strunga, Miclăușeni) îndeplinind deja importante funcții în acest sens. De la 4 orașe în 1980, județul Iași va ajunge la 8 orașe în anii 1981—1982, la circa 13 orașe sau centre urbane în anii 1985—1986, la aproape 20 de asemenea centre în 1990 — procesul urbanizării continuind și în etapele următoare —, astfel încât rețeaua urbană va ajunge să satisfacă „cererea de urban” în condiții tot mai bune pentru ansamblul rețelei de localități a județului (peste 100 de comune cu circa 500 sate).

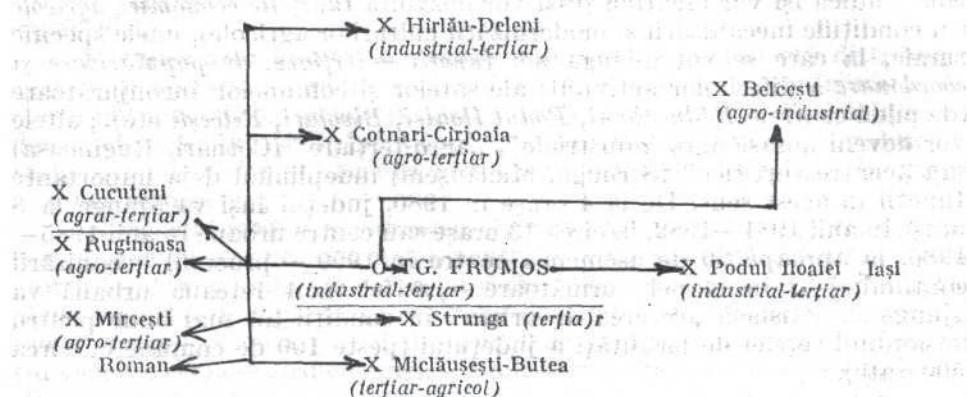
Subzona „Tg. Frumos-Cucuteni” (județul Iași) constituie un exemplu de dezvoltare a unor *funcții complementare rural-urbane* atât între localitățile componente, ale Consiliului unic agroindustrial Tg. Frumos, cît și pentru sistemul acestora — pe de o parte și subzonele învecinate și ansamblul județului — pe de altă parte. În aceste condiții, sunt în curs de „maturizare” următoarele zone specifice :

I. *zona de polarizare socio-economică* (delimitată de spațiul Consiliului unic agroindustrial Tg. Frumos), în care funcțiile sunt dominant *economice* și, în același timp, datorită particularităților terenului, specializării și

diversificării culturilor și activităților, devin tot mai *complementare*, potrivit următoarei distribuții spațiale:

II. zona de coordonare socio-culturală și turistică, cu funcții care vizează un spațiu mult mai întins, ce depășește limitele subzonei și care se referă în primul rînd la activitățile terțiare. Din acest punct de vedere, orașul Tg. Frumos are o poziție privilegiată : a. este situat într-un important nod de circulație (rutier și feroviar) — Iași—Pașcani—Suceava ; Iași—Botoșani ; Iași—Roman—Bacău ; b. are în apropiere numeroase localități cu rezonanță în istoria și cultura poporului român — Cucuteni, Mircești, Ruginoasa, Cotnari-Cirioaia, Miclăușeni, Deleni-Hirlău — tot atitea puncte de atracție actuală și mai ales prospectivă și resurse care nu pot rămâne în afara circuitului socio-economic, în procesul dezvoltării și omogenizării sociale în această parte a țării¹²:

O anumită diversificare a activităților și, deci, o anumită *complementaritate funcțională* poate fi întîlnită și la nivelul comunelor și al satelor. Astfel, între satele comunelor Bălțăți, Strunga, Cotnari etc. există deosebiri

¹² Mioara Matei și Ioan Matei prezintă pe larg în lucrarea lor *Sociologie și sistematizare în procesele de dezvoltare*, București, Edit. tehnică, 1977, problematica satului nostru contemporan, demonstrându-ne necesitatea conservării și a preluării aspectelor viabile ale ruralului, a statuariei, între altele, a „satelor-patrimoniu” (p. 81) etc.

semnificative în această privință; unele sate îndeplinesc mai ales funcții economice agricole, în timp ce alte sate îndeplinesc importante funcții terțiare („sate-dormitor” sate turistice, centre de odihnă și refacere a forței de muncă etc.)¹³.

În ansamblu, modelul subzonal „Tg. Frumos-Cucuteni” nu poate fi decit *complementar* în cadrul județului față de modelele subzonale vecine (Pașcani, Podul Iloaiei, Belcești etc.) și chiar în raport cu unele subzone din județele vecine (Neamt, Suceava, Botoșani, Vaslui).

Experiența României în sistematizarea și modernizarea rețelelor de localități arată că *departe de a fi o realitate marginală, pe cale de dispariție*, ruralul este chemat să îndeplinească noi funcții în societatea noastră actuală, pe care urbanul nu le va putea îndeplini. Modernizarea complexă a ruralului românesc, în condițiile unei eficiențe sociale generale și ale unei diversități ecologice și culturale — în cadrul procesului de omogenizare socială —, se integrează strategiei de dezvoltare a întregii țări, strategie amplu reflectată în documentele și hotărîrile Congresului al XII-lea al P.C.R.

Practica socială pune în lumină puternicul impact rural-urban atât în plan economic, cât și în plan socio-cultural și socio-afectiv, manifestat prin transferul de valori urbane în rural și de valori rurale în urban. Investigațiile de teren demonstrează că dezvoltarea ruralului nu se reduce la o assimilare pasivă a valorilor și „semnelor” urbane; „metabolismul” rural-urban este în fapt mult mai echilibrat și mai complex, reciprocitatea influențelor și relațiilor mult mai puternică.

Tendințele și direcțiile de evoluție care se manifestă în ansamblul societății contemporane arată că *ruralul modernizat sau „urbanizat” devine tot mai mult un centru de atracție*, datorită complementarității funcțiilor pe care le indeplinește sau pe care este destinat să le indeplinească în viitor.

¹³ „dispariția satelor” ca unități sociale sau așezări umane este prezentată – în unele cărți de sociologie, din Occident – cu un optimism lipsit de o fundamentare științifică și de o analiză profundă a perspectivei sociale, a configurației viitoare a spațiului social, a aspirațiilor și tendințelor de evoluție a „spatiului social”.